

Raiffeisenlezing 2005

Natuurlijk Leiderschap en Duurzaamheid

Blij verrast was ik gevraagd te worden vandaag de Raiffeisenlezing te houden. Het maakt duidelijk dat we ons in alle sectoren van de samenleving bevinden in een belangrijke en vergaande verschuiving en dat we openstaan voor nieuwe ideeën. Over de verschuiving in denken en handelen die aan de orde is, wil ik het vandaag met u hebben en over het raakvlak tussen u en wat het NatuurCollege voorstaat. Daarna zal ik ingaan op Natuurlijk Leiderschap en Duurzaamheid.

Van hokjesdenken naar verbinding

Wat is die verschuiving en waar vinden de financiële wereld en het NatuurCollege elkaar? De 'oude vorm' - als ik die zo mag noemen - behelst in alle sectoren van de samenleving een denken en handelen in hokjes, segmenten en specialisaties, waarbij de samenhang en verbondenheid van alles met alles verloren is geraakt. De communicatie tussen de onderdelen is daardoor verbrokken.

Het bedrijfsleven en de financiële wereld zijn volop bezig met maatschappelijk ondernemen, duurzaam ondernemen en ethisch ondernemen. Er wordt nu veel meer gekeken naar wat de maatschappelijke ontwikkelingen zijn op mondiaal niveau. Deze betrokkenheid met de maatschappij in haar totaliteit zal zeker de visionair in u aanspreken en uitdagen! Uw voelsprietten gaan uit naar veranderingen, toekomstige ontwikkelingen en daarin speelt duurzaamheid een grote rol. Dat maakt dat het niet genoeg meer is te investeren op kortetermijnbasis. Want er is nu een bewust streven naar een *verbinding* van: hoe verdienen we onze investeringen op een redelijke termijn terug, met: wat is er duurzaam en ethisch verantwoord ten aanzien van deze prachtige aarde, waar we graag met zijn allen nog een tijdje op willen leven.

Is in de wereld van het bedrijfsleven geld niet meer de enige en absolute topprioriteit? Is de kritiekloze, eenzijdige vorm van economische groei voorbij?

Waarde kan op verschillende manieren worden bekeken. Ik denk hier bijvoorbeeld aan het initiatief 'Social return on Investment', waarbij de rentabiliteit van een investering ook beoordeeld wordt op de maatschappelijke toegevoegde waarde. Een interessant project, waaruit blijkt dat sociaal en ethisch ondernemen en winst maken heel goed samengaan.

Het NatuurCollege staat voor een herwaardering van de relatie tussen mens en natuur. Waarbij wij er vanuit gaan dat de mens een onderdeel is van de natuur, deel uitmaakt van het web van leven.

Wist u dat wij mensen uit dezelfde stof zijn gemaakt als de sterren? Alleen biologen realiseren zich dit nog, de meesten onder ons denken niet in deze verbanden en zien deze verbondenheid niet. De biologen weten dat alle elementen in ons lichaam ook in het heelal aanwezig zijn. En dat hoe ouder sterren worden, hoe meer ze van die elementen gaan vormen, die ook in ons lichaam en in de aarde zelf aanwezig zijn. Shakespeare had volkomen gelijk dat de schepping een droom is - de stof is daar de afdruk van. De kalk van ons skelet is uiteindelijk afkomstig van de kalkgebergten.

Op het niveau van de stofwisseling van de cellen, dragen we vergelijkbare levensprocessen in ons als allerlei micro-organismen. Je kunt zeggen dat in alles wat in onszelf stroomt - bloed, lymfe, de beweging in de cellen - we verwant zijn met alles dat ook stroomt: water, regen, rivieren. Deze stroom die door alle levensvormen heen gaat, is eigenlijk het leven: planten, dieren, en mensen voegen zich in die stroom en leven daarin mee. Dat kun je ook zeggen van de adem, de lucht, de winden: ook dat is een beweging waarin alles met elkaar is verbonden tot één groot geheel.

Als al het leven met elkaar verbonden is betekent dat: wat ik jou aandoe, of wat ik de natuur aandoe, doe ik mezelf aan. Niets staat op zichzelf. Als we ons dat realiseren verdwijnen de hokjes en vinden we de samenhang.

We zoeken de natuur op en voelen dat we haar nodig hebben in ons leven voor ontspanning en rust, maar velen voelen en weten zich er geen onderdeel van. In de tijd van mijn jeugd dachten we dat we alles met de natuur konden doen. Dat de aarde en haar veelsoortige bewoners er waren voor ons mensen. We waren ons er nauwelijks bewust van dat we van en door haar leefden. De economie was er een van exploitatie, zoniet uitbuiting. Zijn we ons nú bewust van onze plek en verantwoordelijkheid als mensen, als levensvorm tussen andere levensvormen?

Ik denk dat er verschillende raakvlakken zijn tussen de financiële en de zakenwereld, en het gedachtegoed van het NatuurCollege.

In de eerste plaats een grote behoefte bij mensen om te werken vanuit een verbinding tussen hoofd en hart. Mens willen zijn in uw werk. Dat is verbonden zijn, in de eerste plaats met uzelf. En verder in het openstaan voor de verbanden in en met de maatschappij in haar geheel. 9/11, de oorlog in Irak en de zeebeving hebben daartoe bijgedragen. Onontkoombaar komt via de media de schrijnende ellende op ons af, zodat we niet meer kunnen leven en blijven denken vanuit de oude hokjes en afgescheidenheid.

Verbinding met de wereld

Deze planeet aarde is oud en vitaal, maar we gaan slecht met haar om. Onze manier van leven en werken heeft een diepe verstoring veroorzaakt in de ecosystemen. 'In de afgelopen dertig jaar is meer dan een derde van de natuurlijke hulpbronnen van de aarde door menselijke activiteiten vernietigd. U weet dat als deze ontwikkeling doorzet, we in 2050 niet één maar twee planeten ter grootte van de aarde nodig hebben', aldus de wetenschapper Ervin Laszlo.

Het belangrijke rapport van de Club van Rome, dat ons dringend waarschuwde voor de gevolgen van de uitbuiting, is langzamerhand misschien wel doorgedrongen, maar we handelen er nog onvoldoende naar. Het concrete en harde werk van de natuurbeschermingsorganisaties is nodig om de aarde met haar flora en fauna te beschermen. Zo ook het appel tot bewustwording, dat organisaties als het WNF en Greenpeace onvermoeibaar op ons doen. Dat blijft hard nodig want wereldwijd staat het natuur- en milieubeleid onvoldoende hoog op de prioriteitenlijst van de politiek en het bedrijfsleven. Ik denk dat dit onder andere komt omdat de nadruk ligt op het begrip 'milieu', wat een abstract begrip is waar mensen weinig voeling mee hebben; en het lijkt of je 'hét' op de plank kan leggen en naar willekeur weer op kan pakken. Maar als we het over de natúúr hebben, dan hebben we het over het leven zelf, dat zijn ook wij! Daarom: als je milieu ziet als natúúr ...; je kunt het léven toch niet op de plank leggen. Laten we de verbanden zien en beleven, het gaat om het leven in zijn totaliteit.

Er is dus meer nodig dan alleen de praktische oplossingen. We begrijpen en voelen steeds duidelijker dat het op de oude manier niet meer gaat. Er zal niets veranderen als we onszelf niet betrekken in de keuzes die we maken, als we niet een volgende stap zetten op het pad van bewustzijnsverandering. De Club van Boedapest en vele andere organisaties, waaronder het NatuurCollege, willen op spiritueel gebied mensen wakker schudden. Voor alle duidelijkheid: onder spiritualiteit versta ik leven in verbondenheid, de interactie tussen al wat leeft.

Verbinding met het innerlijk

Denken en voelen in een 'wij' als een gemeenschap van leven, is de mentaliteitsverandering, of de bewustzijnsverandering, die nodig is en waarin we nu allen samen betrokken zijn. Verbondenheid is het sleutelwoord. Hoe zou het zijn als we de eenheid van al wat leeft als uitgangspunt zouden nemen voor alles wat we doen, voor al onze beslissingen? We zijn daar nog lang niet, maar de weg er heen is geopend.

Het 'oude' denken in segmenten bracht de scheiding tussen mens en natuur met zich mee. Wakker worden voor de eenheid van het leven, kan alleen langs een individuele weg van bewustwording, door een diepe en hoogst persoonlijke beléving van de natuur in al haar verscheidenheid en pracht, maar ook haar kracht. Vandaar de vele initiatieven om in het bedrijfsleven allerlei trainingen te geven om de mens weer een plek te geven in het werk; waarbij ook de natuur als invalshoek gebruikt wordt. In de natuur zijn is weer in!

In gesprek met de wetenschapper Rupert Sheldrake zegt hij: 'In het leven van gewone mensen, binnen het onderwijssysteem en op het werk, overheerst het rationalisme. Dat is het officiële beleid van overheidsdepartementen, universiteiten, scholen en bedrijven. Maar de meesten van ons vinden dat hoogst onbevredigend.'

Dat gevoel van onvrede is natuurlijk nodig om te komen tot een mentaliteitsverandering. Een zorgvuldige dialoog is een basis voor toekomstverkenning, voor het zoeken naar betere verhoudingen binnen organisaties en tussen organisaties en de maatschappij. Van discussie en debat - waarin we zo gemakkelijk voor de ander invullen - naar dialoog: leren luisteren naar elkaar. Het vraagt om openheid voor de verschillen, zonder meteen een oordeel te hebben. De ander met hetzelfde respect behandelen als je zelf wilt ervaren. Door het 'wij' als uitgangspunt te nemen wordt het duidelijk hoe de gezondheid en vitaliteit van de aarde en die van onszelf samengaan. Er is geen ontkomen aan: het verzwakken van de ene soort heeft gevolgen voor de andere soort en omgekeerd. Zolang wij de natuur als afgescheiden zien, zullen onze problemen zich opstapelen.

Waar jongeren, maar ook vele ouderen in deze nieuwe eeuw behoefte aan hebben is elkaar te ontmoeten in gelijkwaardigheid en met aandacht. Te luisteren naar de ander, en die in zijn eigen waarde te laten. En zo ook met de natuur, die door steeds meer mensen gezien en beleefd wordt als partner, deelgenoot in het geheel van het leven. Kortom, een houding van respect.

Heel duidelijk komt deze behoefte naar voren in jonge mensen. Deze generatie jongeren, van de leeftijd van mijn kinderen en jonger, staat totaal anders in het leven dan wij vroeger. Ze brengen nieuwe waarden en normen mee. Ze schijnen minder last te hebben van autoriteit dan de vorige generaties dat hadden. Dat vraagt om frisse, nieuwe organisatievormen. Het vraagt om Natuurlijk Leiderschap en een Duurzame aanpak. Op zo'n manier, dat het individu naar voren kan komen, in de eigen keuze, in het eigen weten, in een unieke kleur.

Juist in deze tijd van verandering zijn het de jongeren die de maatschappij nieuwe wegen kunnen aangeven en is het aan de ouderen onder ons om daar ruimte voor te scheppen. In de politiek wil de burger dichter bij de besluitvorming staan, directer gehoord worden; hij wil een transparanter systeem. Velen van ons hebben moeite een partij te kiezen omdat partijen vaak niet meer reflecteren wat wij werkelijk belangrijk vinden. In de wereld van de ontwikkelingssamenwerking wordt eindelijk gekeken naar wat de bevolking zelf wil.

De kerken stromen leeg en de mensen wenden zich meer naar binnen, om naar hun eigen waarheid te luisteren en ze vinden die ook in samenspel met bijvoorbeeld de natuur, daar waar je je helemaal jezelf kan voelen. Patiënten willen zelf mede bepalen wat goed voor hen is en welke vorm van zorg ze willen inschakelen of niet. Kinderen passen steeds vaker niet in het schoolsysteem, en worden te gemakkelijk bestempeld als ADHD-patiënten of autistisch. De Gezondheidsraad gaat er in zijn rapport van 2000 van uit dat 120.000 kinderen symptomen van ADHD laten zien, 6% van de kinderen tussen 5 en 14 jaar. Volgens de Inspectie van de gezondheidszorg kregen in 2003 60.000 kinderen Ritalin, tegen 31.000 in 1999 en 1.275 in 1991. Volgens de Stichting Farmaceutische Kengetallen kregen in 2004 34.700 kinderen, waarvan 8.700 kinderen tot 10 jaar, antipsychotische middelen als Respedal e.d., een categorie middelen die wordt ingezet wanneer Ritalin geen resultaat heeft. Wat is hier aan de hand? Je kunt denken dat het kind het probleem is, maar ligt het niet veel meer voor de hand te denken dat de maatschappelijke structuren niet meer voldoen voor de kinderen van vandaag?

Ik wil nu mijn visie over natuurlijk leiderschap en duurzaamheid verder met u uitwerken. Twee thema's die uitgaan van een bewustzijn van verbondenheid en aan de basis liggen van veel veranderingen die meer en meer aan de orde van de dag zijn. En waaraan een groeiend aantal mensen behoefte heeft.

Natuurlijk leiderschap

Wat versta ik onder Natuurlijk Leiderschap?

Het is leiding nemen over je leven, in al zijn facetten, vanuit de persoon die je van nature bent. Of je nou de baas bent van een bedrijf, of werknemer: het gaat hier over leiding nemen, keuzes maken - wat je functie ook moge zijn - vanuit wie je bent. Het gaat hier om u en uw leven. We zijn natuur. En dat betekent: wat er van nature is, ruimte geven. We leven veelal ook innerlijk in segmenten. Op je werk laat je een deel van jezelf thuis, en thuis ben je helemaal jezelf, tenminste, dat mag ik hopen.

Als we spreken over Natuurlijk Leiderschap, dan denk ik aan een man als Nelson Mandela, omdat hij zichzelf is: zowel in zijn leidinggevende positie als president van Zuid-Afrika, als voorheen tijdens zijn gevangenschap gedurende de Apartheid, waarin hij duidelijk zichzelf bleef en daarin de leiding nam over zijn eigen bestemming. Op de dag van zijn inauguratie tot president nodigde hij zijn gevangenisbewakers uit op de eretribune. Dat is Natuurlijk Leiderschap: hij koesterde geen wrok jegens hen; voor hem deden deze mensen hun werk en hij nam de hem toegebrachte wreedheid niet persoonlijk. Op de laatste bladzijde van zijn boek schrijft hij dat je pas werkelijk vrij bent als je van je vijanden kunt houden. Frustratie, onzekerheid, mogelijk ook haat en woede, allemaal onder te brengen in de emotie *angst*, hadden in hem plaats gemaakt voor *liefde*. Waar angst is kan geen liefde zijn en waar liefde is kan geen angst zijn.

Een ander voorbeeld is een man die ouderloze leeuwenwelpen opvangt en ze leert in de wildernis hun plek weer in te nemen, als ze de juiste leeftijd daarvoor bereikt hebben. Zijn naam is Gareth Patterson. Hij wordt 'de leeuwenman van Afrika' genoemd. Hij zegt dat hij 7 kwaliteiten bij de leeuwen heeft leren kennen, die bij Natuurlijk Leiderschap passen. Ik noem ze op: *sereniteit en rust; de macht van het kennen van de eigen grenzen; kracht; wijsheid; moed; zorg; en zelfhelend vermogen.*

Deze man die leeft in Zuid-Afrika, beschrijft in zijn boeken hoe deze eigenschappen van de leeuw hem de kracht gaven en inspireerden zich in te zetten tegen het uitroeien van de leeuwen; en de monsterlijke praktijken van het trofee-schieten en het sport-schieten op de daarvoor speciaal gefokte leeuwen aan het licht te brengen en tegen te gaan. Zijn leven is meerdere malen bedreigd, omdat het hier om forse geldbedragen gaat. Het bijzondere is dat hij de mensen die zo gevoelloos en crimineel met de leeuwen omgaan, heeft kunnen vergeven. Zijn woede en haat heeft hij kunnen omzetten in vergeving: het zelfhelende vermogen! Dit was geen symbolische kracht die hij kreeg, maar hij is zo verbonden met de leeuwen, dat het de leeuwenkracht in hemzelf is, die hij gebruikt in moeilijke situaties.

Als we ons verbonden voelen met elementen in de natuur, dan kunnen we dit allemaal. Ook de kracht als die van de leeuw, hebben we allemaal in ons en als we ons ermee verbinden kan deze ons helpen dingen te doen, waar we onszelf niet toe in staat achtten.

Leiderschap vanuit zelfkennis

Weten wie je bent, te midden van en met alle krachten die om je heen beschikbaar zijn, is denk ik het moeilijkste wat er is. Toch is jezelf leren kennen, jezelf accepteren zoals je bent, en jezelf waarderen, zodat je je van daaruit kunt verbinden met je omgeving dát waar we naar op zoek zijn. De een wat bewuster dan de ander. Als de verschillen in culturele achtergrond, de verschillen tussen oud en jong, tussen man en vrouw, tussen bedrijfsculturen, alsook de verschillen tussen de diverse bedrijfsafdelingen er mogen zijn, dan ontstaat niet de gevreesde hokjesgeest, interne competitie en miscommunicatie. Dan gaan we van discussie naar dialoog. Mensen gaan dan minder in een verdedigende rol zitten, en kunnen angst, die een slechte raadgever is, overwinnen.

Waar komt die angst vandaan?

Ik denk vanuit een gebrek aan zelfkennis en zelfwaardering. We leven in een cultuur van hard werken en competitie, waarbij wie jij zelf bent - tenminste op het werk - verborgen moet blijven. Wie je zelf bent is daar niet interessant; het gaat om je functionele bijdrage, om de functionaris. Wie je zelf bent, dat is voor thuis en voor in de vrije tijd. Daar hebben we weer de gesegmenteerde denk- en levenswijze. In het weekend ben je de ene mens, in de werkweek ben je de andere. Als we die twee nou eens zouden verbinden en we één zouden worden in onszelf?

Hoe leer je jezelf kennen?

Weten wie je bent, kun je ontdekken in de spiegel die de mensen om je heen en de maatschappij als geheel, met alles wat zich daarin afspeelt, je voortdurend aanreiken. Juist de diversiteit, in welke vorm dan ook, kan je iets leren over jezelf: ben je afhankelijk van wat anderen van je vinden? Maken nieuwe initiatieven je angstig? Wordt je autoriteit gauw aangetast? Moet je beter zijn dan anderen? Zet je het fundamentalisme buiten jezelf? Heb je een gesloten mentaliteit of sta je open voor anders?

De 21e eeuw brengt ons naar een 'Ik' in samenhang mét. Niet meer in de zin van het 'ik'-tijdperk van de jaren '80, waar het ging om het kleine 'ik' ten koste van de ander. Het kleine 'ik', dat dacht te kunnen doen en laten waar het maar zin in had. Een 'ikje' dat beter, mooier, meer wil hebben en zijn dan de ander en ons alleen maar verder deed wegzakken in het materiële.

Velen gaan nu op zoek naar diepere waarden en zingeving waar je betekenis in voelt. Naar antwoorden op vragen als: waartoe ben ik op aarde? Waar word ik warm van? Welk project raakt me en waar ga ik voor?

We waren een radertje geworden in deelaspecten van ons leven. We waren partner, moeder, vader, baas, werknemer, mens zonder verbinding met de natuurlijke omgeving: een deelmens. We zijn nu zoekend en lerend om een volledig mens te worden, ook in ons werk. We willen de immateriële kant, de verbinding en een taak waarin we 'heel' kunnen zijn. De richting is: ons deel te willen voelen van het 'wij'. Dat is: de ander, de organisatie, de Natuur, de mondiale samenleving. Als je in contact bent met je uniciteit, je dynamiek, word je geen grijze muis meer in een groter geheel. Je voegt juist toe door wie *jij* bent. Jouw voetstap, jouw glimlach, jouw intelligentie, jouw inzicht, jouw ogen, geven de wereld iets unieks. Dat is Natuurlijk Leiderschap.

Er waren systemen tussen gezamenlijke doelen en mensen komen te staan. Er waren modellen tussen gezamenlijke doelen en mensen komen te staan. Het moment dat wij bijvoorbeeld spiritualiteit in een model gieten, leggen we niet alleen spiritualiteit vast, maar ook onszelf. Nieuwe ideeën in oude vormen gieten, werkt niet, omdat je de beweeglijkheid en de groei er uit haalt. Het modellen-tijdperk is voorbij, evenals de functiescheidingen, de taakverdeling; waarbij het grotere geheel niet meer gezien kan worden, en het gevoel deel te zijn van het grotere geheel geblokkeerd wordt. Je kunt een bedrijf ook zien als een ecosysteem, alles heeft met alles te maken. Natuurlijke communicatie, natuurlijke contacten, zijn daarbij essentieel. Het gaat nu om persoonlijk leiderschap, vanuit wie we werkelijk zijn, in al onze persoonlijke dimensies.

Een mission statement in de hal van een bedrijf dat propageert: 'we willen het allerbeste bedrijf zijn' of 'we zijn een klantvriendelijk bedrijf', getuigt niet van een natuurlijk contact met de medemens. Werken per e-mail is functioneel, maar het is geen natuurlijk contact. Het gaat erom de ander werkelijk te zien en vanuit haar/zijn waarde te benaderen.

Als we geld zouden zien als een dienend middel in de samenleving en als u die daarmee werkt dat centraal zou stellen, als de werkelijke essentie van uw functie, dan bent u de leiders van Natuurlijk Leiderschap. Waarbij de essentiële vraag is: waar ligt uw eigen kracht en die van de ander, om samen iets tot stand te brengen dat nuttig is en duurzaam voor het grote verband. Waar gaat het met de maatschappij, met de wereld en deze aarde naar toe? Wat is de samenleving die we straks, over tien, vijftien jaar willen? Waar gaan we met zijn allen naar toe?

We nemen vaak geen tijd voor de langeretermijnvisie, voor visionair denken. Misschien heeft dat mede te maken met het feit dat we ons innerlijk weten niet serieus nemen en leven in die twee helften. Dan komt het kortetermijndenken op de voorgrond te liggen. En dát draagt vaak een egocentrisch belang in zich. Dus misschien worden voorlopig de beste, op duurzaamheid en op samenhang gerichte besluiten nog in de vrije tijd genomen...

U kent ongetwijfeld het begrip Servant Leadership, ontwikkeld door Robert Greenleaf, dat prachtig aansluit op Natuurlijk Leiderschap: *een leiderschap dat de ander alle ruimte geeft te zijn die zij of hij is, dat ruimte schept voor stralende, hele mensen*. Een leiderschap dat mensen niet tot aangepaste grijze muizen maakt. Een leiderschap dat zich als partner opstelt in het geheel van leven en dat met de eigen natuur en die om zich heen omgaat met respect en zorg.

Is het niet veel inspirerender te werken met mensen die stralen? Met mensen die durven te staan voor hun eigen waarden en verantwoordelijkheden, open voor de ander. Die zichzelf niet hoeven te bewijzen, zich niet van buitenaf hoeven te laten vertellen wie ze zijn.

Het begint natuurlijk al bij welke gedachten we hebben. Gedachten beïnvloeden onze omgeving. Er gaat een niet te onderschatten kracht uit van onze gedachten! Dat wil zeggen dat je het beste of het slechtste uit een mens kunt halen met jouw gedachten. Maar ook dat wat we op aarde kapot hebben gemaakt, we ook met de kracht van onze gedachten kunnen beginnen te herstellen. De kwaliteit van iedere druppel water vormt de kwaliteit van het geheel van het water van de oceaan. Zie uzelf als die druppel water en onderken het belang van hoe u in het leven staat en hoe u met uzelf en uw medemens omgaat. Servant Leadership is duurzaam werken.

Duurzaamheid

Er zijn vele definities van duurzaamheid, waarvan ik de mooiste vind: *duurzaamheid is het groeien en ontwikkelen van ieder mens, even goed als van gemeenschappen, zonder de vrijheid van keuze van andere mensen of groepen te kortwieken*. En ik zeg: inclusief alle levensvormen. Deze definitie verbreedt het begrip van duurzame ontwikkeling naar een 'duurzame levensstijl'.

In verbondenheid, vanuit het 'wij' werken en leven kan niet anders dan duurzaam zijn. Een verbondenheid van hoofd en hart; van empirisch onderzoek en eigen ervaring; een verbinding tussen werken voor een groter doel en voor wat goed is voor jezelf.

Thich Nhat Hanh, de Vietnamese monnik, u wellicht bekend door zijn werk voor de vrede, heeft ons het mooie woord '*Interbeing*' gebracht. In de inleiding van één van zijn boeken schrijft hij: 'Als je een dichter bent, dan zie je duidelijk dat er een wolk drijft in dit vel papier. Zonder wolk is er geen regen; zonder regen kunnen de bomen niet groeien; en zonder bomen kunnen we geen papier maken. De wolk is nodig voor het bestaan van het papier. Als de wolk er niet is, kan dit vel papier er ook niet zijn... Als we nog dieper kijken, kunnen we er zonneshijn in zien. Als de zon er niet zou zijn, kan het bos niet groeien... En zo weten we dat er ook zonneshijn in dit vel papier is. Als we nog langer kijken, kunnen we de houthakker zien die de boom velde en hem naar de fabriek bracht waar hij omgevormd werd tot papier. En we zien de tarwe. We weten dat de houthakker niet kan leven zonder zijn dagelijks brood en daarom is de tarwe die zijn brood werd, eveneens in dit vel papier. En ook zijn vader en zijn moeder zijn in dit vel papier...'

Als we nog iets dieper kijken, zien we dat we er zelf ook in zijn. Wanneer we naar een vel papier kijken, wordt het vel een deel van onze waarneming... En we kunnen dus zeggen dat alles hier is, in en met dit vel papier. Er is niets aan te wijzen dat niet hier is, - tijd, ruimte, de aarde, de regen, de mineralen in de bodem, de zon, de wolk, de rivier, de warmte... Dit vel papier bestaat omdat al het andere bestaat. Misschien moeten we daarom', zo sluit Tich Nhat Hanh af, 'een nieuw werkwoord invoeren: *interbeing*', 'inter-zijn' in het Nederlands.

Dat is het nou precies: als we verbonden zijn met al het leven om ons heen, zijn de essenties verbonden. Het Zijn manifesteert zich. We ervaren dat als eenheid. Door respect te hebben voor alle verschillen, kan het leven gedijen. We zijn deel van de natuur, van de symfonie van het leven.

Waar haalt u de kracht vandaan om door te gaan in uw werk, met de eeuwige tijdsdruk, de vergaderingen en bureaucratie, de tegenslagen, de middelmatigheid waar u tegen op botst, de lange uren en soms vermoeiende reizen, en het vaak moeten zien dat de beweging eruit is en dat je zelfs terrein verliest na jaren van inspanning, of met de rechtstreekse tegenwerking en cynisme?

Ik meen dat we onze energie halen uit het feit dat we geraakt zijn door de wereld, onze liefde voor de aarde, voor de samenleving van mens en schepping en dan komen we in beweging. Dat kan *niet* als we een deel van onszelf buitenspel zetten.

Ieders motivatie is anders. De een haalt de wereld binnen via een rationele benadering, de ander via een emotionele. Er zijn mensen die deze twee kanten in zichzelf verenigen wat tot een diepe innerlijke harmonie leidt. Immers, samen geven ratio en gevoel een totaal beeld, omdat ze complementair zijn.

Hoe breng je bewogenheid in je werk? Bewógen word je als je jezelf betreft in waar je mee bezig bent. Die héle mens. Inspiratie werkt net zo. En waar komt die uit voort? Uit de ontmoeting met een prachtige medemens; uit de creativiteit die op gang komt door een inzicht of een gesprek, als een niet te stuiten energie; uit een mooie zonsondergang; een ontroerend concert; een vlucht zwanen die overvliegt; een glimlach ontvangen onderweg naar huis. Voor mij komt de inspiratie tevens voort uit een diep weten van binnen, dat al het leven onderling verbonden is en we daarom deze wereld delen. Met mens en met dier en boom en bloem.

Bewogenheid en wisselwerking

De effecten van de tsunami hebben ons diep bewogen en dan komen we in actie. Deze natuurkracht heeft veel mensen aan het denken gezet, óók over onze plaats op aarde. Dat is hard nodig.

Door solidariteit te tonen zoals heel Nederland dat deed, verbinden we ons met een groter geheel; maar óók door ons uit te spreken over misstanden; ons in te zetten voor vormen en organisaties waarin we beter omgaan met elkaar. Door acties en transacties die anderen sterker en mondiger maken, die de aarde laten bloeien. Door luisteren en kijken. Door de eigen bewogenheid te betrekken in wat u doet, die te laten blijken, te laten zien. Er ontstaat een wisselwerking, een gisting van ontmoetingen, door verbondenheid.

Dat komt sterker over dan als er uitsluitend vanuit het hoofd wordt gecommuniceerd, en een koele analyse wordt gegeven.

Na de verbrokkeling van de samenhang in de 20^e eeuw, wordt de 21^e eeuw ook wel de eeuw van de communicatie genoemd. Op alle terreinen zijn we bezig weer nieuwe, frisse verbindingen tot stand te brengen, naar buiten en naar binnen toe de kwaliteit te verbeteren. Naast alle techniek gaat het vandaag daarbij kennelijk ook om de communicatie en verbondenheid met ons innerlijk.

Alles communiceert.

Alles ademt en straalt uit. Niet alleen die mens maar alles in de natuur zendt voortdurend een uniciteit uit. De verbluffende diversiteit van leven, maakt dat ieder onderdeel ervan een onvervangbare plaats heeft in het geheel. Hoe minder divers, hoe schraler, hoe kwetsbaarder het geheel. Hoe diverser, hoe rijker, weerbaarder en robuuster het geheel. Dat is empirisch meetbaar, en ook emotioneel voelbaar. Het kán zelfs een spirituele ervaring zijn. Als we de diversiteit aan soorten bewust én gevoelsmatig op waarde kunnen schatten, is ook ons persoonlijke leven voller, rijker en alomvattender.

Deze communicatie over en weer, deze interactie, en het ervaren van de onderlinge afhankelijkheid is de ultieme grond voor het streven naar duurzaamheid. Iedere morgen je bewust te zijn van de zon door haar te begroeten, is een grond voor duurzaamheid.

Verbindingen leggen tussen jezelf en je omgeving door er dagelijks mee bezig te zijn, en door de dag heen, helpt je jezelf te gronden in die duurzaamheid. Brengt het geluid van de vogel niet een lied in ons hart? Doe uw schoenen uit en voel het gras. Ga zwemmen, zeilen, wandelen. In de stad: kijk naar de mossen, de bomen, de mussen en de mieren, de wolken, de mensen, voel de regen en de zon. Kijk naar uw kinderen, en uw eigen lijf dat voortdurend in verandering is. Het tot bloei komen en weer langzaam afbouwen. Een prachtig natuurlijk proces.

Wij zijn natuur.

Laten we verbonden zijn met de grote alomvattende symfonie van het leven in al haar diversiteit, en alle ruimte geven aan de veelzijdigheid in onszelf; kinderen waarderen in hun weten; gul zijn met elkaar; vertrouwen hebben in ons zelfhelend vermogen en dat van een ander; het natuurlijke de ruimte te geven, alom.

Als u die verbindingen bewust leeft, beleeft, voelt, wordt de duurzaamheid levend en deel van u. U verloochent uw eigen natuur op geen enkel moment. Door uw eigen natuur in haar waarde te laten, ontstaat er een zachte verbinding met de natuur in haar geheel. Dan hebben abstracte begrippen als duurzaamheid en milieu echt met leven te maken. En er is een gelijkwaardigheid ontstaan, tussen u en uw werk, tussen u en de wereld. Helpen en werken voor economisch gewin is veranderd in een verbondenheid met uzelf.

Hier komen de punten van aandacht van vandaag samen: natuurlijk leiderschap en duurzaamheid zijn dan één en hetzelfde geworden. En dat is nou precies waar het gedachtegoed van het NatuurCollege overvloeit in de wereld van de financiën en het bedrijfsleven.

De grond voor duurzaamheid, dat bent u zelf. Dat is ieder mens met zijn of haar gedachten en de keuzes die daar uit voortvloeien, ieder mens als deel van de stroom van het leven. U bent met uw gedachten en uw handelen een cruciale factor die mede bepaalt of de samenleving, de economie en de plaatselijke en wereldwijde natuur in al haar facetten - de mens inbegrepen - een afbraak of een doorbraak tegemoet gaat. Willen we meer vrede en meer duurzaamheid in de breedste zin, of willen we in een chaos terechtkomen? In de samenleving, zoals die zich nu ontwikkelt, zijn rijkdom en macht, technologie en controle over de natuur niet meer de alles bepalende factoren. Hoe ieder van ons, u, denkt en handelt, geeft richting aan het heden en bepaalt onze toekomst. Een toekomst, naar ik verwacht, waarin we leven en werken vanuit een luisterend oor en actief participeren in de oplossing van mondiale problemen, terwijl we tegelijkertijd werken aan onze innerlijke groei.

Om met de Club van Boedapest te spreken: 'Door verantwoordelijk te denken en te handelen ben je niet meer deel van het probleem, maar word je deel van de oplossing.'

Onze meest kostbare natuurlijke hulpbron is ons bewustzijn. De broodnodige transformatie vraagt om een verandering in onze manier van denken: van afgescheidenheid en kortetermijndenken, naar verbondenheid, met het 'wij' als uitgangspunt.

Duurzame economische groei kan niet meer los gezien worden van de persoonlijke groei. Het uiterlijke en het innerlijke zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Ik wens u toe te werken vanuit de volledige persoon die u bent.

Irene van Lippe-Biesterfeld